

РЕЦЕНЗИЯ
ЗА ГЛ. АС. Д-Р ЙОРДАН ЛЮЦКАНОВ, УЧАСТНИК В
КОНКУРС ЗА ДОЦЕНТ ПО ПРОФЕСИОНАЛНО
НАПРАВЛЕНИЕ 2.1. – ФИЛОЛОГИЯ
(научна специалност *Литература на народите на Европа, Америка, Африка,*
Азия и Австралия),
ОБЯВЕН ОТ ИНСТИТУТА ЗА ЛИТЕРАТУРА ПРИ БАН
– ДВ, бр. 68 от 02. 08. 2013
от проф. дфн Нина Димитрова (ИИОЗ – БАН)

В обявения конкурс за доцент д-р Йордан Люцканов участва с една монография и множество други текстове. Не уточнявам броя им, тъй като в някои случаи са предложени две разноезични версии на дадена тема, които не са напълно идентични в съдържателно отношение. Повечето от текстовете са твърде обширни и би могло да бъдат определени като *студии*, въпреки че бележат участието на кандидата в научни форуми.

Представените за обсъждане студии и статии представят широк тематичен диапазон, в който ще се опитам да открия няколко акцента. Независимо от разнообразието в изследователското поле, една обща нагласа стои зад написаното – нагласа на вглеждане в сложността на межкултурното общуване. Наблюденията фиксират различни аспекти на тази сложност, като решенията отвеждат до сферата на хуманитаристиката като цяло (и това определя характера на предложените изследвания като интердисциплинарен – обстоятелство, неизменно сочено като едно от задължителните качества на научните разработки от доста време насам). Обект на специално внимание е отношението *малка – висока* култура, периферия – център и пр. Заслуга на автора е проблематизирането на утвърдени (и не само от ежедневното съзнание) начини на взаимодействие между културите, на превърнали се в безсъзнателни (и затова още по-непоклатими) реакции в това взаимодействие.

Прави впечатление още и честата саморефлексия на автора по отношение на изразяваната позиция (което приемам със симпатия; обаче изричното ѝ подчертаване на места прави самоиронията двусмислена).

Част от представените текстове се занимават с комплексите (на *пълноценност* и *малоценност*), докосвайки се до българския контекст. Такава е статията (от 2013 г., публикувана в *Toronto Slavic Quarterly*), която проследява начина на отразяване на Деня на руската култура в емигрантската руска преса у нас. Методологична основа на проучването на д-р Люцканов е теорията на П. Бурдийо за интелектуалното поле, чието състояние в конкретния случай е определено според честването на празника в периодични и непериодични издания за един десетгодишен период от времето между двете войни. Споделям патоса срещу агресивността и настъпателността, упражнявани по отношение на културната другост от страна на намерилата клерикален „излаз“ руска емигрантска култура – твърдение, солидно защитено от автора, подложил на прецизен и детайлен анализ пръснатата книжнина от онова време.

Плодотворната среща между византийската традиция и българския авангард е темата на други два текста (2012, на английски и на руски) сред предложените за обсъждане в обявения конкурс. Те са представени на международни научни форуми – във Франция и в Грузия. Идентичният момент в тези две сходни версии е случаят на *левия авангард* от двайсетте години на ХХ в. – *случаят* Гео Милев, като е открояна връзката между неговия литературен експресионизъм и образността на византийското изкуство. Специалното внимание върху тази връзка, подминавана обикновено от българските историци на авангарда, е несъмненият приносен момент в доклада/докладите.

Също представен на международен симпозиум (2012) е текстът, прокарващ паралели между български и руски варианти на мита за учителя и гениалния ученик, отразен в творчеството на ранния модернизъм. Съответно анализирани са два типа антагонизъм: българският – между Пенчо Славейков и Кирил Христов, и руският – между Дмитрий Мережковски и Валерий Брюсов. Коментирано е отражението/липсата на такова в биографията на тези две „употреби“ на мита за Моцарт и Салиери. Оценявам идеята за типологичната им съпоставимост като оригинална и евристична.

Две разноезични версии (от 2010 и 2012) са посветени на състоянието и перспективите в изследванията на връзките между тоталитаризма и литературата в България. Както можем да очакваме, в обзора и анализа на тези изследвания и проекти присъстват имена далеч не само на литературоведи, но и на философи (Асен Игнатов),

историци (Иван Еленков), социолози (Лиляна Деянова), т.е. обглеждана е българската хуманитаристика като цяло. Стойността на текста иде и от формулираните перспективи пред този тип проучвания, сред които особено значимо ми изглежда изследването (в различни аспекти и отношения) на узнаваемостта, съобщаемостта и предотвратимостта на тоталитарния опит.

Да концептуализират маргиналността, както и да анализират всестранно отношението *литература – маргинално*, е предназначението на три други текста от предложените за конкурса (два от тях са разноезични версии по една и съща тема). Направен е (успешен) опит за разширяване на онтологията на маргиналното с оглед на литературата и са лансирани няколко такива „разширения“. Студията на д-р Люцканов, изследваща пресечните точки между литературата и архитектурата, е включена в издадения от ИЛ сборник „Маргиналното в/на литературата“ (2011). Предложена е оригинална и интересна топология на тези пресечни точки.

Една по-ранна статия на Й. Люцканов (от 2005 г.) – „Как с думите се правят светове“, апелира за внимателната/резервираната употреба на известната и приемана за аксиоматична формула на Джон Остин, с оглед на *другостта* на света, в който живеем ние.

За дълготрайността на научните интереси на д-р Люцканов към творчеството на Дмитрий Мережковски свидетелстват част от представените за рецензиране негови текстове. Обсъждани са европейската рецепция на Мережковски (Мережковски в контекста главно на германската интелектуална история) и историософските му схващания (особено прецизен е коментарът на експертните анализи върху неговия хилязъм – Карл Льовит, Емануел Саркисянц, Олга Матич и др.). Апробирана върху Мережковски е и теорията за интертекстуалността на Радосвет Коларов. Също докосвайки се до Мережковски е опитът да се намери и опише съприкосновението между литературата и географията (при зададен времеви отрязък – краят на XIX – началото на XX век), да се преосмисли онтологията на това съприкосновение.

Особено интересна и значима в научно отношение е студията за преводите на грузинска литература на български и руски (2013). Това е текст, духовно най-близък до изразяваните в монографията настроения. Можем да говорим и за тематични сходства,

доколкото става въпрос за изследвания на взаимодействията както между периферни, малцинствени култури помежду им, така и на техния контакт с културата-норма. Артикулирани са съвременните измерения на колониализма, като посланието на текста е за рефлексия върху факторите, допринасящи за днешната самоколонизация на периферните култури.

В студията са представени резултатите от внимателното издирване на различните преводачески решения (започвайки от началото на миналия век); особен акцент е поставен върху преводите на Шоста Руставели, а на техен фон е разгледана ролята на неизбежното руско посредничество в културните контакти между двата малки народа. Аргументирано е как стратегията на преводите е основана на нагласи и стереотипи, превърнали се в безсъзнателни, а техният анализ разкрива културните комплекси в общуването. Като цяло, текстът е проникнат от патоса за уважение към културната другост, различност.

За рецензиране са представени и два текста с размишления по повод на проведени международни конференции. Фокус на вниманието и на двата са периферните култури в постколониален план. Особено съм впечатлена от хибридният в жанрово отношение материал, обсъждащ инициативата на колеж „Нова Европа“ да проведе в Букурещ научен форум, тематизиращ един регион с множество *малки* култури – на Балканите и Кавказ. Ръбатият (определението е на автора) текст е моят фаворит сред всички предложени за конкурса – с този хъс, с който е написан, с категоричността на позицията, изразена в него – за отпечатъка на геополитическите мотиви върху конструираното/конструиращото се научно поле. Да се каже, че е провокативен, е банално, но вярно – митарствата на този отзив/статия по издателствата го доказват. Благодарна съм на д-р Люцканов за това „четиво“ (което, разгледано в жанра *отзив за конференция*, съм подминала).

Йордан Люцканов е декларирал и авторство на 20 статии в енциклопедичното издание „Речник на руската емигрантска периодика в България (1920 – 1943)“, под ред. на Р. Русев.

Специално внимание в рецензията (според регламента за написването ѝ) трябва да бъде отделено на представената монография. С обемистия труд на д-р Люцканов „(По) мислимостта на друг(ия): ранното евразийство и българските му съседи“ (София,

Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 2012, 386 с.) съм запозната преди публикуването му, спорили сме с автора относно някои от изказваните тези, а накрая с удоволствие и респект бях написала своя предварителен отзив. Ще се възползвам от него и сега, когато книгата е вече факт.

И така, проговаряща на читателите си на четири езика: български, руски, немски и английски, книгата на Йордан Люцканов страстно се вълнува от немислеността и немислимостта на Другия, така ярко проличаващи си в констатираната от автора взаимна непроницаемост на руската и българската култура, като специалният казус тук е ранното евразийство.

Както е известно, евразийството обявява появата си на бял свят като ново руско емигрантско културно-обществено движение у нас, в София, през 1921 г. Пощественият мотив на изследователската нагласа на днешните български автори обаче е ренесансът на движението, настъпил в родината на неговите създатели след падането на „комунизма“. В хуманитарната ни книжнина са налице немалко експертни проучвания както на оригиналното течение, така и на радикалната му в много отношения съвременна негова модификация. Тези проучвания ни представят евразийството главно в контекста на световната култура; ранните български отзиви за него, доколкото ги има, не са обект на специален интерес. От друга страна, на проблема за българското национално самопознание, за спецификата на националната ни културна идентичност, също е посветен значителен и все по-нарастващ брой студии и монографии. Смесово „сглобявайки“ проблематиките на двата типа национално самопознание, книгата на Йордан Люцканов е несъмнено необичаен и открояващ се на фона на това множество изследователски опит. Тази книга вероятно би провокирала повторното внимание и към залегналия в основата на евразийството труд на Николай Трубецкой „Европа и човечество“, към съвременното звучене и значимост на идеите му за света като множество от равноценни култури.

Интердисциплинарният характер на изследването следва логиката на „повествованието“, в което се преплитат философия, филология, литературознание, история, културология, антропология, изкуствознание и т. н. Това, освен другите ѝ достойнства, я прави и много информативна. Основния принос обаче виждам не толкова във внимателното и търпеливо вглеждане в значителната по обем литература, предложено от автора, а в изказваните и страстно отстоявани от него тези, в проведения задочен диалог с тогавашните руски и български автори – засяганите въпроси са

национално (но не само!) значими и би могло това тяхно тълкуване да инициира обществен дебат.

Казано накратко и огрубено, ето какво прави книгата на Йордан Люцканов – тя изследва евразийските представи за България и Балканите като цяло, както и обратно – българската реакция на движението, а, най-важното, успоредява руското национално самопознание с българското (като последното е изразено в текстовете, които не само че не тематизират евразийските идеи, но и явно не ги познават). Или, поставен е специален акцент върху взаимната нечувствителност на двете култури и е предложено убедително обяснение за това.

Сред оригиналните моменти в книгата на Йордан Люцканов особено впечатлена съм от възможността българската критика на *европеизма* (като аналог на руското – евразийското – оспорване на европоцентризма) да се разчете като критика на *еладоецентризма*. Този момент е задълбочено и аргументирано разработен.

Книгата заслужава да бъде широко популяризирана като значимо явление в българския интелектуален живот.

В заключение – като имам предвид високото теоретично ниво на разнообразните в тематично отношение представени тук текстове, разкриващи несъмнената изследователска компетентност на кандидата, убедено пледирам пред уважаемото научно жури да препоръча на Научния съвет при ИЛ към БАН да избере гл. ас. д-р Йордан Люцканов за доцент по професионално направление 2.1. *ФИЛОЛОГИЯ*, (научна специалност *Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия*).

1. 11. 2013

Ден на будителите

Подпис: